

ÖMER SEYFETTİN ve FECR-İ ATİ

Nâzım H. Polat

- *Türk Dili* dergimizin 820. sayısında, Millî Edebiyat hareketini başlatan ilk “Yeni Lisan”¹ yazısında Türk Derneğinin dil görüşlerine yapılan itirazlara;² 821. sayısında, aynı yazıda Divan edebiyatına³ 823. sayısında ise Edebiyat-ı Cedide’ye yöneltilen eleştirilere değinilmişti. Bu yazımızda ise Fecr-i Ati topluluğuna yapılan eleştirilerden söz edilecektir.

Bütün edebî yahut siyasi gruplar, kabul görebilmek için mevcut bas-kın anlayışı tahtından indirmek isterler. “Yeni Lisan” ve ona bağlı olarak “Millî Edebiyat” fikri ortaya atıldığı sıralarda Türkiye’de edebî topluluk adına tabela sahibi olan sadece Fecr-i Ati idi. Ama sanat ve edebiyat hayatı Fecr-i Ati’den ibaret değildi. Özellikle II. Meşrutiyet’in getirdiği yeni siyasi ve toplumsal ortam, sanat ve edebiyat faaliyetle-rini de kendi rengine boyamaktaydı. Nitekim bu sıralarda sahne sa-natlarının tam bir patlama yaşaması asla tesadüfi değildi. Sultan II. Abdülhamit dönemini fert ve toplumu boğan bir hürriyetsizlik, yeni idare biçimini (meşrutiyet) ise özgürlüğe kavuşma olarak gösteren pek çok oyun bu dönemde sahnelendi. Temsil edildiği, gazete ilan-larından belli olan bu tür pek çok piyesin metni ortada yoktur. Çün-kü çoğu alelacele ve irtical maharetine bağlı kalınarak oynanmıştır. Toplumsal ortamın yönlendirdiği benzer sanat çalışmaları, belli bir tabela altında yani bir edebî topluluk adına değildi.

II. Meşrutiyet’in Ahmet Midhat, Samipaşazade Sezai, Recaizade Mah-mut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan gibi ta Tanzimat yıllarında eser vermiş önemli bir aydın tabakası daha vardı. Ama bunlar da bir grup

- 1 ? [Ömer Seyfettin], “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, C. II, Sayı: 1, 8 Nisan 1327 [21 Nisan 1911], s. 1-7 [İlk “Yeni Lisan” yazısı].
- 2 “109. Yıldönümünde Yeni Lisana Eleştirel Bir Bakış”, *Türk Dili*, Yıl: 69, Sayı: 820, Nisan 2020, s. 14-23.
- 3 “Yeni Lisan”da Divan Edebiyatı Eleştirisi”, *Türk Dili*, Yıl: 69, Sayı: 821, Mayıs 2020, s. 14-23.

hâlinde değillerdi. Edebiyat-ı Cedidecilerin dağınık hâlde yazı hayatında buldukları ise önceki yazımızda vurgulanmıştı.

İşte bu ortam, Fecr-i Ati'yi kuracak olanlar için cesaret verici idi.

Çoğu arasında okul arkadaşlığı bulunan edebiyat meraklısı gençler bazı sohbet ve ön görüşmelerden sonra bir edebî topluluk içinde güç birliği yapmaya karar verdiler. Nihayet II. Meşrutiyet'in ilanından sekiz ay sonra 7 Mart 1325/20 Mart 1909'da, *Hilal* gazetesinin matbaasında yapılan bir toplantıda Fecr-i Ati'yi kurdular.

İçlerinde Edebiyat-ı Cedide'den iki isim vardı: Faik Âli Ozansoy ve Celal Sahir Erozan. Basındaki bir habere göre aralarındaki en yaşlı üyeyi, Faik Âli'yi başkanlığa seçmişlerdi. Diğer üyeler 19-23 yaş arası gençlerdi. *Edebiyat hayatına -vatanın ihtiyaç ve yeteneği ile uyumlu bir canlılık ve olgunluk kazandırmak* iddiasında olan topluluğun ana ilkesi, "Sanat şahsi ve muhteremdir." şeklindeydi. Topluluk, kendi adıyla (Fecr-i Ati) bir dergi çıkarmayı da vadediyordu.⁴

Fecr-i Ati'nin İlk Yayın Teşebbüsleri

Fakat *Fecr-i Ati* adlı dergiyi bir türlü çıkamadılar. *Servet-i Fünun*, *Resimli Kitap*, *Musavver Eşref* gibi dergilerde dağınık faaliyette bulundular. Öne çıkan isimlerden Şahabettin Süleyman'ın, Fecr-i Ati'nin yayın organı olmak niyet ve ümidiyle yayımladığı *Şiir ve Tefekkür* (2 Eylül 1909-9 Eylül 1909) de *Jale* (25 Kasım 1909) de devam edemedi. Böylece Fecr-i Aticiler, önemli bir tecrübe ve sermaye olmadan kendi başlarına dergi çıkarmanın zorluğunu kavradılar. Vaktiyle yayımladığı fennî dergiyi Edebiyat-ı Cedide topluluğunun emrine veren Ahmet İhsan Tokgöz'ün, *Servet-i Fünun* dergisi etrafında toplanma teklifini Fecr-i Ati mensupları tereddütsüz kabul ettiler.

7 Mart 1325/ 20 Mart 1909'daki kuruluş toplantısından 11 ay sonra 11 Şubat 1324'te (24 Şubat 1910), artık Fecr-i Ati'nin yayın organı sayılan *Servet-i Fünun* dergisinde, bir bildiri ile kamuoyuna kendilerini daha ayrıntılı tanıttılar.

"Fecr-i Ati Beyanname-i Edebîsi" Ne Diyor Ne Vadediyor?

Türk edebiyatı tarihindeki ilk edebî bildiri olan "*Fecr-i Ati Encümen-i Edebîsi Beyanname-i*"nde deniyordu ki:

Bizde sanat ve edebiyat; daima boş vakitlerin sevimli bir arkadaşı olarak görülmüş, zevk seviyesinin yükselmesine hizmetin, her alanda yücelmeye önderliği takdir edilmemiştir. Yalnız Namık Kemal, edebiyatsız milleti dilsiz insana benzetmekle edebiyatın toplumdaki gerçek işlevini dile getirmiş fakat etkili olamamıştır. Ayrıca Edebiyat-ı Cedideciler bu hususta ilk ciddi rehberdirler. Fakat onların da II. Meşrutiyet sonrasında yeniden bir araya gelemediler, edebiyata karşı lakayt kaldılar.

Fecr-i Ati topluluğunun, Yenileşme Dönemi'ndeki edebî hareketliliği olumlu ama yetersiz bularak ortaya çıktığı, özetle bu cümlelerle anlatılmıştır.

4 "Fecr-i Ati", *Servet-i Fünun -Tevcihat ve Havadis Kısmı*, S 930, 25 Mart 1909, 147.

خبر آتی انجمن ادیبی بیاننامہ سی

شعبہ ہی قدر ملکتمزدہ « ادبیات » کلہ سنک حائر اولدنی اہمیت وجدنی آکلایان بوامینی خلہ افہام ایدن . تردد اقمہدن سوبیلہ ییلرکک . پک آڑکیسہ کلشدنر . تاریخ ادیبی تدقیق ایدرسہ کلک پارلاق دورملردہ بیلہ ادبیاتک بوتون احاطہ معاسیلہ آکلشایوب آکلنیلمدیفنی کوروروز . اولنک ایچون بزده صنعت و ادبیات داتما بوش وقتلرک برہمد لطفی ازلندن پک فضلہ براہمیت آلامش و بوتلرک ناصل ثریبہ حبیبہ تک مکملنہ خدمت اقلک طریقہ برمننک پشوا ی رفیاتی اولدنی تقدیر ایبلہ معتمدنر . ادرار قدیمہ دن آریلوب عصر حاضرہ دوعرو کمنہ باواش پواوش صورت تلقینک بر استعمالہ ی اوغرا دیفنی کوروروز . کال پک و ہرمانطری برچوق مناسبلرہ بوخصوصہ کی فکرلری سولشدر . کال پک « ادبیاتسز ملت دلہیز انسان قیلندنر » سوزی مشہوردر . فقط افکار عمومیہ تک آکلنامقدن و آکلماق ایچون ہیج برہرخرکار وجدی بولامقدن متحمل لاقیدینہ بولہ برجلہ تک دواساز اولماسی ایتنہ ممکن دکادر . بوزمانہ مخصوص ادبیاتلرکدہ بوخصوصہ خدمتی کورولکلہ برابر عثمالی افکار عمومیہ سنک بورہری قطعی صورتدہ بولدنی تاریخ اعتراف ایچلکہ ادبیات جدیدہ تک کنج و فعال ذکارتیک ثروت فنون صحیفہ لرنده ایلک تأسیس مسلك ابتکاری زمانہ تصادف ایدر . بوہیت ادیبہ تک ارکانی اجموعہ تک صحیفہ لرنده محیطی سوزایدن برمنظومہ مضیبتہ وظیفہ سی کورویوزدی . فقط حکومتک کینتکہ آرتان طلی اولنرک قلملرنہ ایلک ضربہ عنیف و فہماری ایندیردی . بوونلر ایلریدہ تکرار طولیاتی امیدلہ ہیسی طالعیلوب کیندیلر . حرینک اعلانیہ یکیدی خیالرنہ انتظار ایلدیکی زمانہ ہی پک آڑ استننا ایلہ آرتن اولنر اسکی ملیکہ خیالگری اولان صنعت و ادبیانہ قارشی برسحات لاقیدی ایلہ بورونعیدیلر . بونی سولہ تکلہ زدن اول کلنلرہ اعتراض ایلمک آرزوسندہ دکار . ذرا اولنرک انبیائزہ ابتکاری خدمتی تقدیر ایتہمک ہر حالہ قدر شکنتک اولور . بزاولنرہ ماضی مسکری ایچون تکرابلہ حال واستقبالہ عطف نظر ایلمکچکر .

ایتنہ بو استقبالہ یاقی عزم و نتیجہ خبر آتی شکل ایدیور . خبر آتی اعضاسی کیندیلرنہ ہرکدن زیادہ ادبیات پرست و عزیزمور اولندن فضا برقیقت و اہمیت عطف ایچک جہتسری آلامقلہ برابر خلقی آندفری مؤسسہ تک بویابان علوادب ایچندہ برسایہ زار زمردین اولانستہ انتظارا شیندیلک اوروپادہ کی امتانک کوچوک برعومہ سی قبیل وارانہ ایتہستہ چالیناچلردر . اسانک . ادبیاتک . علوم ادبیہ و اجنامیہ تک ترقیستہ خدمت اقلک . آیری آیری شوراہہ بورادہ نغوایدن استمدادلری سہسندہ جمع ایلمک اتحاد و اجنامک حاصل ایلمکچکی تونلہ تکملہ . مصادمہ افکارک پارلاناجنی پارلہ حقیقتلہ سوزر افکارہ چالیشیق ! ایتنہ خبر آتی تک غایہ عزم و مصراہی !

خبر آتی اعضاسنک ثمرات مساعیسی احتوا ایلمکچک برکتبخانہ تأسس ایچک اوزردنر . ادبیات جدیدہ تک پارلاق ذکارتک دہ مطلع آوار اولنی مرتبہ خبر آتی اولان ثروت فنون مجموعہ سی تاثیر آثار ایدر .

بوہنہ باشقہ ملکتمزک ترقیات فکریہ و حبیبہ سی تاملین ایلمکچک آثار مہمہ غریبہ سی کندی اعضاسنہ و مکاتابلہ مباحثہ لرنہ خارجدن انتخاب اولناچنی ذواتہ ترجمہ و نشر ایندیرمک . عمومی قونفرانسلر و ہرورک خلک سوبہ ذوق ادیبینک اعلاستہ . حدود معلوماتک توسیعتہ چالیشیق . ممالک غریبہ دہ کی مؤسسات ممالک ایلہ تأسیس روابط و مناسبات ایلمکچک ملکتمزک نغوات ادیبہ سی غربہ . خبرک اولارنی آفاق شرقہ نقل ایلمکچک مین و علوی برناقل وظیفہ سی کورمک خبر آتی تک جملہ آماندندنر .

نظم و حکومتہ اعطا اولنان نظامنامہ تک بر صورتی یاقیندہ نشر اولناچقدر .

افکار منورہ اصحابک بوتلشدت خیری برندای تشجیع و تقدیر ایلمہ قارشیلا یاجنہ ایتمہ . چو آنکہ آچی براعتراف اولقلہ برابر سولہ سکدن چکینہ بزرگہ ملکتمزک علمہ . صنعتہ احتیاجی پک شدبدر . بو احتیاجی للاف ایچون آنیلاجیق کلک کوچوک آدم رہایہ . اعتلاہ دوعرو آنیلمش درمکچکر ؛ و بوہنہ محروم اولنی معزز وطن ایچون اہم براوکسوزلکدر .

خبر آتی انجمن ادیبی نامہ کاتبی

مفید راتب

انجمنک اعضای حاضرہ سی :

احمد صمیم . - احمد ہاشم . - امین بلند . - امین لامع . - تحسین ناہید . - جلال ساعر (رئیس) . -
جیل سلیمان . - حمد اللہ صبجی . - رفیق خالد . - شہاب الدین سلیمان . - عبدالحق خیری . - عزت ملیح .
- علی جانب . - علی سہا . - فائق عالی . - فاضل احمد . - محمد بھجت . - محمد رشدی . - کوپرلی زادہ
محمد فواد . - مفید راتب . - یعقوب قدری .

Fakat kendilerinin de iddialarını kısa sürede gerçekleştirebilmesi mümkün değildi. Çünkü devrin siyasi ve toplumsal durumu, onların özlediği sanat çalışmalarına çok uygun değildi. Onlar sanatın yalnız kendi varlık sebebine uygunluğunu gözetmek isterken devrin olayları sanattan önce “toplumsal fayda”yı diretmekteydi. Şubatta goncalanıp ertesi yıl martta açılan bir çiçek, mevsim soğuklarına fazla dayanamazdı. Onun yerine kendi coğrafyasına ve mevsimlerine uygun fideler lazımdı.

20. yüzyılın daha başlarında Balkanlardan gelen soğuk havanın yakın zamanda fırtınaya dönüşeceği, hava tahmininde bulunabilecekler için ayan beyan görülüyordu. II. Meşrutiyet’in ilanıyla bu fırtınanın önüne set çekmek mümkün değildi. Hatta II. Meşrutiyet, kopması muhtemel –muhtemel değil mu-kadder- fırtınayı çabuklaştırıyordu. Çözüm sanılan şey, tam bir çözülme sürecine evrilmişti. İşte bu havanın pusu, sisi ve karanlığı içinde; çakal, karga ve daha bilmem ne seslerinin ve ufunetinin yoğunlaştığı günlerde, bir yeniden doğuş umudu ve kurtuluş ışığına çağrı olarak aynı bölgeden, Selanik’ten “Yeni Lisan” sesi yükseldi.

Sesin sahibi, oralarda 1903’ten beri zaman zaman zararlı sürüleri tepeleyenler arasındaydı, tehlikeyi yakından görüyordu. O, anlamış ve inanmıştı ki yazdıklarımız, bize de yabancılara karşı da kendi sesimizi, kendi gönlümüzü ifade etmiyor! “Yeni Lisan” hareketini de bu inançla başlatmıştı.

İlk “Yeni Lisan” yazısı yayımlandığında (8 Nisan 1327 / 21 Nisan 1911) Fecr-i Ati’nin kuruluşu üzerinden iki yıl 1 ay (25 ay) geçmişti.

Makale sahibi Ömer Seyfettin; önce eski lisanın Türk insanına yabancı kalışının sebeplerini birer birer sayıyor, izah ediyor ve yanlışların nasıl giderilebileceğini anlatıyordu. Ama asıl çıkmaz şu noktadaydı. Doğru olan, kimler eliyle ve diliyle yapılabilecekti? Şark’a yönelenler İran’a gitmiş fakat bulduklarını, gördüklerini “gulüv” (aşırı abartılı) bir şarab-tarab gazelleriyle, habbeyi kubbe yapan kasidelerle söylemişlerdi. Garb’a yönelenlerin Frenk hayranlığı da “kendilik” gayretinden uzak, sıradan taklitten ibaretti. Peki, “Bugünküler”⁵ yani Fecr-i Ati? Namık Kemal’in “Edebiyatsız millet dilsiz insan gibidir.” haykırışını sonraki nesiller duyamamış veya o sesin sırrını anlayamamış iseler, anlayana da gereğini yapmakta yetersiz kalmış iseler “İşte biz varız!” anlamına gelen iddia sahipleri?.. Onlarla “Yeni Lisan” davası başarılabilir, millî bir edebiyat meydana getirilebilir miydi?

Ömer Seyfettin’in Gözüyle Fecr-i Ati

O sıralar henüz 27 yaşında bulunan Ömer Seyfettin, 19-23 yaşlarındaki gençlere göre “ağabey” sayılabilirdi. Nitekim ilk “Yeni Lisan” yazısında da âdeta bir ağabey tavrıyla olduklarından farklı göstermeme ama onları kazanma gayreti sezilmektedir. Ancak Ömer Seyfettin’in Fecr-i Ati’ye bakışını mercek

5 Fecr-i Ati, Edebiyat-ı Cedide’ye karşı kendini kabullendirme mücadelesi verirken onlara “Dükküler”, kendilerine ise “Bugünküler” diyorlardı.

altına alırken topluluktaki iki ismi, aşağıda yazacaklarımızın dışında tutmak gerektiğini en başta belirtelim: Biri, hiç sevmediği ve daha II. Meşrutiyet'in 5. ayında hafiyelikle itham ettiği Ahmet Samim diğeri ise "Yeni Lisan" hareketini birlikte başlattığı can dostu ve ölüm döşegindeyken bile başucundan ayrılmayan Ali Canip Yöntem. Birinciyi sevmediği ölçüde -hatta daha fazla- ikinciyi samimi bir dosttur. Henüz Fecr-i Ati kurulmadığı, "Yeni Lisan" görüşüyle ilgili bir tavır sergilenmediği 1908'in sonlarında, üsteğmen rütbesiyle İzmir'de görevliyken yayımladığı *Yaşasın Dolap*⁶ adlı tek perdelik piyesinde Ahmet Samim'i, Arap İzzet Holo Paşa'ya mensup bir hafiyeye ve eşi tarafından aldatılan bir koca olarak gösterir. Ahmet Efendi; evinde, perişan bir hâlde kendi kendine konuşurken hafiyelikte yapıp ettiklerini bir bir sıralar ve bunların halk tarafından öğrenildiğini anlatır. Dışarda bulunduğu sırada, yanındakilerin konuşmalarını işitmiştir:

Yanımdakiler konuşuyorlardı. Dikkat ettim. Birdenbire tüylerim ürperdi. Sapsarı, mosmor, kıpkırmızı, hayır hayır, belki simsiyah bir renge girdim. "Ahmet Samim"³ diyorlardı. Ahmet Samim mi, aman hafiyeye imiş, çok can yakmış, bu sayede bir paşaya damat olmuş, büyük bir memuriyet yakalamış. Aman ya Rabbi, ben, beni söylüyorlar... Kaçtım. Doğru buraya, eve geldim. Ne yapayım... Aman ne yapayım, beni tutacaklar, beni öldürecekler, kim bilir belki denize atacaklar.

(Dışarıdan ayak sesleri işitilir)

Birisi geliyor. Kimdir o?.. Ha sen misin Bihter; kendi kendime düşünüyordum. Bilmem ne yapmalı, nasıl kurtulmalı?

Eşi Bihter, komiserin geldiğini söyleyerek Ahmet Efendi'ye dolaba girip saklanmasını söyler. Ahmet Efendi dolaba girer. Aslında gelen, Bihter'in sevgilisi Hâmit'tir. Bir müddet sonra Hâmit, "Vazifemin hüsn-i ifasına [güzelce yapılmasına] muavenetinizden [yardımınızdan] dolayı teşekkür ederim hanım." deyip çıkar. Bihter dolabı açar. Kocasını, perişan bir hâldedir. İkisi de dolabı akıl etmelerine sevinip "Yaşasın dolap!" diye nara atarlar.

Can dostu Ali Canip (Yöntem) ise onun nazarında eski ve eskimez bir dosttur, ahbaptır, arkadaştır, kardeşidir. 1911'de yani "Yeni Lisan" hareketinin daha başlarında, Ali Canip'i Muhyittin Mekki Çağpar'a⁷ karşı savunan⁸ Ömer Seyfettin'di. 1914'te Türkiye'nin önde gelen kültür ve sanat şahsiyetleriyle ilgili bilgiler veren *Nevsâl-i Millî* adlı eserde, upuzun (14 sayfa) "Ali Canip Bey ve Sanatı" başlıklı makaleyi Ömer Seyfettin yazmıştı.⁹ Ruşen Eşref'in onunla mülâ-

6 Feridun [Ömer Seyfettin], "Yaşasın Dolap", *Haftalık Serbest İzmir*, S 8, 24 Teşrinisani 1324 [7 Aralık 1908], s. 3-5; *Serbest İzmir*, S 11, 4 Kânunuevvel 1324 [17 Aralık 1908], s. 4-6.

7 Muhyittin Mekki Çağpar (Mekke 1874- İstanbul 1936): Asker şairlerden. *Yeşil Yaprak, Yeni Mevlid-i Nebevî, Anize, Nahid, Güzel Vatan, Güzel Rumeli* adlı eserleri tespit edilebilmiştir.

8 Perviz [Ömer Seyfettin], Gençlik Kavgası -"Beni Terk Et! Şiirine Dair, -Muhyittin [Mekki Çağpar] Bey'e", *Genç Kalemler*, C 2, S 3, 6 Mayıs 1327 [19 Mayıs 1911], s. 52-55.

9 Ömer Seyfettin, "Ali Canip Bey ve Sanatı", *Nevsâl-i Millî*, (Haz.: T. Z.), Ferat, Âsar-ı Müfide Kütüphanesi, Artin Asaduryan ve Mahdumları Mat., İstanbul 1330 [Mayıs ortası?1914], s. 299-312 (yılığın tamamı: 176 s.)

kat yapmamasını ve Ali Canip'e yer ayırmamasını “Muhtelif mecmualarda ne kadar yüksek bir tenkit istidadına sahip olduğunu gösteren, Yeni Mecmua'da şimdiye kadar edebiyatımızın işitmediği en müspet bediiyat [estetik] hakikatlerini ortaya koyan Ali Canip nerede?” itirazını yükselten de Ömer Seyfettin idi.¹⁰

Daha pek çok yazısında, hatıralarında Ali Canip'ten bahsettiğini, ona sıkça mektup yazdığını biliyoruz.

Bunlar dışındaki Fecr-i Ati mensupları ve bu topluluğun edebî tavrı hakkında Ömer Seyfettin'in görüş belirttiği ilk yazısı, ilk “Yeni Lisan” makalesidir.¹¹

Söz konusu makalede 20. yüzyılın başlarına kadarki Türk dili edebiyatının çıkmazları sayılıp ortaya döküldükten sonra Fecr-i Ati topluluğu hakkında yine eleştiri vardır ama üslupta öncekilere gösterilmeyen bir şefkat duygusu hissedilir:

Bugünküler

Yani Fecr-i Ati: Bunların yegâne meziyeti “Dünküler” namını verdikleri eski “Servet-i Fünun” kümesinin mahiyetini, tamamıyla değilse bile, nispeten anlamış olmalarıdır. Fakat henüz kendileri de yeni bir şey yapmamışlar, ancak beğenmedikleri dünkülerin sun'î eserlerini sayfa sayfa tekrar etmişlerdir. Dünküler en kullanılmayan kelimeleri eski kamus sayfaları arasında bularak bir muvaffakiyetmiş gibi lisana katmağa çalışırlardı ki, bugünküler yalnız bu münasebetsizliği taklit etmediler. Merhum Ahmet Şuayp'ın Gaston Deschampe'in kitabını ismiyle beraber -kendisi tetkik etmiş, kendisi tetebbu etmiş gibi Türkçeye geçirip âlim şöhreti kazanmasına imrendiler. Onlar da rekabete kalktılar. Acele ettiler, hiçbirisi Ahmet Şuayp kadar Fransızca bilmiyordu. Anlamadan tercümeğe başladılar. Bugün ilmî olarak yazdıkları, yani tercüme ettikleri sayfaları karıştırırsanız cümle değil, hatta birçok sığa hataları bile göreceksiniz. Fakat vatanın bütün ümidi yine onlardadır. Onlar zekidirler. Çok gençtirler. Tabii okuyacaklar, çalışacaklar, tekâmül edecekler, hele hiç şüphesiz asırlardan beri bizi millî bir edebiyattan mahrum bırakan eski ve sun'î lisanı terk edeceklerdir.¹²

Ömer Seyfettin, buradaki son dört cümlesiyle onlardan beklentisini, daha açık ve kesin bir sonuca kavuşturuyor:

Evet, ümidimiz onlardadır. Eskilerin hepsi öldü. “Dünküler” felce uğradılar. Artık yegâne nasipleri ölümdür. Eski lisanı yaşatan bugün “Bugünküler”dir. Onların “Dünküler”i taklit etmekten vazgeçtikleri dakika hakikî bir fecir olacak, onların sayesinde yeni bir lisanla terennüm olunan “millî bir edebiyat” doğacaktır.

10 Ömer Seyfettin, “Diyorlar ki...”, *Akşam*, S 13, 2 Teşrin-i evvel [Ekim] 1334/1918, s. 3 (yazılış tarihi ve yeri: 1 Teşrin-i evvel 1918, Kalamış).

11 ? [Ömer Seyfettin], “Yeni Lisan” (bk. dipnot 1).

12 ? [Ömer Seyfettin], “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, agm., s. 3 [ilk “Yeni Lisan” yazısı].

Daha sonraki bazı yazılarında Ömer Seyfettin'i, Fecr-i Ati hakkındaki kanaatlerinde biraz daha keskinleşmiş durumda görürüz. İlk "Yeni Lisan" yazısında aruz yerine heceyi tavsiye etmekten çekinen hatta kendisi de aruzla yazan Ömer Seyfettin, hece veznini benimsediği "Yıkık Han"¹³ şiirinden itibaren, aruz taraftarlarını ve aynı cümleden Fecr-i Ati mensuplarını iskolastik (Orta Çağ yöntemlerine uygun, eskimiş) edebiyatı devam ettiren fakat başarılı olmayanlardan sayar:

Meşrutiyet'ten sonra, "Edebiyat-ı Cedide"nin muini olan "Fecr-i Ati" gençleri, iskolastik edebiyatın lisanı ile aruzunu yaşatmak için asabî bir hamle gösterdiler. Fakat muvaffak olamadılar. Çünkü iskolastik edebiyat gibi iskolastik lisan da, iskolastik aruz da zeval bulmağa mahkûmdu.¹⁴

Güncel kültür hayatını takip etmek konusunda Ömer Seyfettin, döneminin akla ilk gelmesi gereken isimlerindedir. Mesela Ruşen Eşref (Ünaydın)'in *Diyorlar ki*¹⁵ adlı mülakatlar (söyleşiler) kitabı çıktığında ilk eleştirilerden biri Ömer Seyfettin'den gelir. Söz konusu yazının konumuzla ilgili kısmı, eserde "tasnif" fikrinin bulunmayışıdır. Bir tavsiye niteliğindeki bu satırlara göre Aristo zamanından beri yazılan kitapların müşterek bir vasfı vardır. O da tasnifli olmaktır. Ruşen'in eserinde ise "kitap denen şeyin bu esasi vasfı yok"tur. Hâlbuki Hâmit'ten 1918'e kadarki Türk edebiyatı, "ehemmiyetsiz tedahüllerle (birbiri içine geçmelerle)":

1. Eskiler.
 2. "Edebiyat-ı Cedide" ile mabadı Fecr-i Âtîciler.
 3. Millî edebiyatçılar.
- şeklinde bölümlenebilir. Oysa

Kitapta eskilerle Edebiyat-ı Cedidecilerin beyanatları bir dereceye kadar yerinde. Fakat Fecr-i Aticiler mutlaka Edebiyat-ı Cedide'nin sonuna konulmalıydı. Meselâ, bugün bile iflâs etmiş edebî umdelerinde ısrar eden sebatkâr Ahmet Haşim, Millî Edebiyatçılardan sonraya konulmuş.¹⁶

Anlaşıyor ki Ömer Seyfettin, yegâne vezin olarak aruzu tanıyan, heceyi "parmak hesabı" veya "köylü vezni" sıfatlarıyla anan Ahmet Haşim'i hâlâ Fecr-i Atici saymakta ve onun yeniler arasında anılmasını kabullenmemektedir. Ancak yukarıdaki alıntı cümlelerde konumuzla doğrudan ilgili asıl nokta, Ömer Seyfettin'in, "Dünküler"e karşı kendilerini kabullendirme mücadelesi vermiş olan Fecr-i Ati'yi, ilk "Yeni Lisan" makalesindeki gibi Edebiyat-ı Cedide'nin "ma'bâdı" (arkası, devamı) saymasıdır.

13 Ömer Seyfettin, "Yıkık Han", *Genç Kalemler*, C III, S 23, 19 Haziran 1328 [2 Temmuz 1912], s. 269.

14 Ömer Seyfettin, "İskolastik Lisanımızın İflâsı -I", *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, S 4, Nisan 1334 [1918], s. 41-42.

15 Ruşen Eşref [Ünaydın], *Diyorlar Ki*, Kanaat Mat., İstanbul, 1334 (1918), 344 s.

16 Ömer Seyfettin, "Diyorlar ki...", *Akşam*, agm.

Yazarımız, 1919'un başında kaleme aldığı bir yazısında da Edebiyat-ı Cedidecileri "Acem aruzu"nu devam ettirmekle yargılarken Fecr-i Ati'yi yine onların vârisi olarak yermektedir:

Edebiyat-ı Cedideciler...

Bunlar Divan edebiyatının yeni hayat için pek dar olduğunu görmüşler, eski nevileri terk etmişlerdi. Fakat lisanları tamamıyla Divan edebiyatının lisanıydı. Acem aruzunu "millî vezinler" sanıyorlardı. Edebî itikatları şu idi:

Konuşulan tabii lisan adidir. Beyanımıza edebî bir renk vermek için mutlaka Arapça ve Acemce terkipler kullanmalıyız. Hece vezinleri iptidâidir, ahenkten mahrumdur. Her ne kadar lisanımızın tecvidine uymuyorsa da Acem aruzunu bırakmamalıyız. Türkçe diye bir lisan yoktur. Osmanlıca üç lügatli, üç sarflı, üç nahivli bir lisandır. Ve ilh...

"Fecr-i Ati", bu grubun bütün itikatlarına varis olmuştur. Edebiyat âleminde hâlâ bu zihniyetle yaşayanlar:

[Abdülhak] Hâmit [Tarhan] Bey, Cenap [Şahabettin] Bey, Süleyman Nazif Bey, Faik Âlî [Ozansoy] Bey, Halid Ziya [Uşaklıgil] Bey, Ömer Rauf Bey,¹⁷ Mehmet Akif[Ersay] Bey, [Ali] Ekrem [Bolayır]Bey, Ali Rıza Seyfi [Seyfioğlu] Bey, Yaşar Nezihe [Bükülmez] Hanım, İzzet Melih [Devrim] Bey, Muhyittin Mekki [Çağpar] Bey, Ahmet Haşim Bey, Tahsin Nahit Bey, Halit Fahri Bey, Hasan Zeki Bey, Şükûfe Nihal Hanım, Şahabettin Süleyman Bey, Selahattin Enis [Atabeyoğlu] Bey.

Yukarıdaki "Edebiyat-ı Cedideciler" alt başlığına rağmen bu listede Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif, Faik Âlî, Halid Ziya, Mehmet Rauf dışındaki isimlerin Edebiyat-ı Cedide topluluğu ile ilgisi yoktur. Faik Âlî, kuruluş sırasında Fecr-i Ati'ye başkan seçilmiştir. İzzet Melih, Ahmet Haşim, Tahsin Nahit ve Şahabettin Süleyman Fecr-i Ati'de yer alanlardandır. Halit Fahri Bey, Hasan Zeki ve Selahattin Enis Yeni Nesil (Nesl-i Ati) veya sonraki adlandırılmayla Nâyiler adlı heveskârlar kümesini kurmaya gayret edenlerdi. Diğer isimler ise herhangi bir grup içinde yer almamışlardı. Ömer Seyfettin, vaktiyle nerede yer aldığına bakmaksızın yalnızca mevcut durumlarıyla açık Türkçe ve aruz vezinini devam ettirme ölçütlerini kullanmıştır.

Yine 1919 başlarında kaleme aldığı başka bir yazısında, Türkiye'deki edebî hareketleri, "zihniyet / telakki" yani dünya görüşüyle eş tutarak "mürteciler", "muhafazakârlar" ve "terakkiperverler" olarak üçe ayırır. Onun açıklamalarına göre, bu tasnif "indî" (sadece kendisine göre, şahsi) bir ayırım değildir:

Edebiyat, hayatın ister istemez, sadık bir yansımasıdır. İnsan, düşündüğü gibi yaşar veya yaşadığı gibi düşünür. Asırlar, devirler, nesiller birbirinden "zihniyet, telakki" gibi sınırlarla ayrılır.

Her tarihi olan millet gibi bizim de mürtecilerimiz, muhafazakârlarımız, terakki-perverlerimiz vardır. Bizim de eski, orta, yeni düşünenlerimiz

17 Mehmet Rauf olabilir.

vardır. Bu üç esas telâkkinin meddi, cezri cemiyetimizi tekâmül yoluna sürükler.

(...)

Mürteciler Tanzimat'tan evvelki hayatı isteyenlerdir; Tanzimat'tan sonraki hareketi vatan için, millet için muzır görürler. Nazarlarında ilim, edebiyat, medrese harsından [kültüründen] ibarettir. Bunlar şimdi çok az kalmıştır. Hepsî "Edebiyat-ı atîka" [çok eskide kalmış edebiyat] taraftadır.

Tanzimat'tan sonra milliyet cereyanının temellerine kadar gelen nesil -ki muhafazakârlardır- Tanzimat'ın iflas eden umdelerini [ilkelerini] muhafazaya çalışırlar. Tanzimat, "bilâ-tefrik cins ve mezhep" [soy ve din farkı olmaksızın] üç dinli, sekiz lisanlı bir millet tasavvur ediyordu. Ümmet devrinin yadigârı olan üç sarflı, üç nahivli [üç dilin yapım ve çekimiyle kullanılan], sun'i [yapay] divan lisanının tabiata muhalefetini göremedi. Hatta Acem aruzunun icap ettirdiği medler [imaleler] hoşuna gitti. Türkçeye karışıp Türkçe olan Arap, Acem kelimeleri bile yabancı tevcitlere uydurmağa kalktı. Bu neslin edebiyatı, Şinasi - Kemâl'den **Fecr-i Atî'nin sonuna kadardır.**

Milliyet-perverler, bizim terakkiperverlerimizdir. Türklerin asrî bir millet olmasını isterler. Edebiyatta umdeleri [ilkeleri] her milletinki gibi "tabii lisan, millî âlet, asrî nevilere"dir.¹⁸

Görüldüğü üzere yazar burada da Fecr-i Atî'yi Edebiyat-ı Cedide zümresi gibi "muhafazakâr" bir topluluk olarak değerlendirmektedir. Ömer Seyfettin, sözü edilen yazısının ikinci kısmında önce siyasi ve edebî gelişmenin görüş sahibi olma ve görüşüne sahip çıkma ile mümkün olduğuna değinir. Daha sonra edebî kanaatinde sebat gösterenlerle göstermeyenler mukayesesi yaparken Fecr-i Atî'nin sonraki nesil üzerinde olumsuz etkisi bulunduğundan bahseder. Yusuf Ziya'yı önce kendine has kanaati olmadan Fecr-i Atî'yi taklit eden ama bu bağlılığı terk edince başarıyı yakalayanlara, Halit Fahri Ozansoy'u ise tekrar tekrar kanaat değiştirdiği için edebî iflase sürüklenenlere örnek gösterir:

*Siyasî tekâmülümüze [olgunlaşmamıza] ma'ni olan şey bizde kanaatine sahip şahısların fıkdanıdır [yokluğudur]. Edebî tekâmülümüze mani olan şey de edebî kanaatlerin fıkdanıdır [kıtılığıdır]. Edebiyatımızda en bariz merhale Edebiyat-ı Cedide'dir. Çünkü bu cereyanın erkânı ne gazel vadisine döndüler, ne de Millî Edebiyatın umdelerine ehemmiyet verdiler. Edebî sistemde bir kanaat sahibi olmayanlar içtimaî cereyanlardan hiçbirini temsil etmeyen renksizler, karakersizlerdir. Bugün millî vezinlerle yazarlar, yarın Acem aruzuna dönerler. İhtimal öbür gün gazel-serâliğe başlayacaklardır. Ben bunlara "yalpa vuranlar" diyorum. Bunların ehemmiyetli bir muvaffakiyet kazanmaları imkânsızdır. Bilâkis kani olduğu sistemde samimi olanlar pek çabuk muvaffakiyet kazanırlar. Buna misal Yusuf Ziya'dır! Bu genç vaktiyle Acem aruzuyla, **Fecr-i Atî** zihniyetiyle*

18 Ömer Seyfettin, "Edebî Musahabe - Yalpa Vuranlar", *Tercüman-ı Hakikat*, S 13609, 13 Kânunusani [Ocak] 1335 /1919, s. 3.

yazıyordu. İctimaî cereyanlarla muvazi giden edebî cereyanları dikkatle takip etti. Nihayet “tabiî lisan, millî vezin, asrî nev’i” hakikat’ini anladı. Tabiî lisanın, millî veznin en birinci şairi oldu. Çünkü eski kıymetler nazarında tamamıyla sönmüştü. “**Binnaz**”ın lisanı, daha misli yazılmamış bir Türkçedir. Hâlbuki ondan muktedir bir genç, meselâ bir Halit Fahri Edebiyat-ı Cedide şartlarından biri olan Acem aruzundan mümkün değil ayrılmayacaktı. Millî vezinlere rağbet gösterdi. Fakat iflâs etti. Nihayet yine kendi kanaatine döndü. Artık millî vezinlerle katiyen yazmamağa karar verdi.¹⁹

Bu alıntıdaki son cümle, Halit Fahri Ozansoy’un nihai kanaatini göstermez. Ozansoy; Ömer Seyfettin’in vefatından yaklaşık bir buçuk yıl sonra, “Aruza Veda”²⁰ şiiriyle yeniden heceye dönmüştür. Fakat Ömer Seyfettin’i haklı çıkarırcasına, aruzu “ölgün sedâlî” sayarken “Zirâ bu saz da parçalanır gülmek istese” mısrasıyla hecenin de henüz olgun kıvama gelmediğini fısıldar. Ne olur sa olsun, bir zihniyet değişikliğini âdeta poetika (şiir sanatı) dersi niteliğinde, istemeden ayrılmak mecburiyetinde kalanlara has bir hüznü dile getirilen veda, o eski dostun hem en haşmetli hem en narin sesiyle (mef’ûlü / fâilâtü / mefâilü / fâilün) tam bir “ölgün sadâlî” şaheserdir ki “zâlim temaslarıyla zamânın sitemleri”ni söyler:

*İlk hasretiyle gençliğimin ilk elemeleri
Ey paslı tellerinde gülen, ağlayan aruz
Ey eski dost yâd edelim eski demleri
Mâdem ki son sadânı dağıtmış, yorulmuşuz!
(...)*

*Akşam gurûba karşı tüten bir buhurandan
Hüznüyle şâhit olma nihâyet zevâline.
İrân yoluyla Zühre tâcın, nağme kervanın
Şâhâne geldiğin gibi şâhâne git yine.*

*Biz şimdi başka bir âhenge bağlıız:
Aşk sazıyla geldi erenler bu meclise
Yalnız bugün senin gibi ölgün sadâlîyız
Zirâ bu saz da parçalanır gülmek istese.*

*İncitmeden rübâbını insafsız ellerin
Zâlim temaslarıyla zamânın sitemleri
Âh ayrılırken, inleyerek paslı tellerin
Ey eski dost, yâd edelim eski demleri...*

Şekil 2. Halit Fahri [Ozansoy]’nin “Aruza Veda” adlı şiiri

19 Ömer Seyfettin, “Yalpa Vuranlar-2”, *Tercüman-ı Hakikat*, S 13610, 14 Kânunusani [Ocak] 1335 / 1919, s. 3.

20 Halit Fahri [Ozansoy], “Aruza Veda”, *Yarın*, S 4, 3 Teşrinisani 1337 [3 Kasım 1921], s. 8.

Yukarıda sıralanan değerlendirmeler gösteriyor ki Ömer Seyfettin, Fecr-i Ati'yi hırpalayıcı, aşağılayıcı bir üslupla eleştirmemiştir. Çünkü bu genç edipler kümesinin Edebiyat-ı Cedide'yi taklit ettiği, henüz kendi yollarını çizmedikleri kanaatindedir. Kendiliklerini hissettikleri zaman değişecekleri, devrin şartlarına uygun bir çizgiye yerleşecekleri umundadır. 1911'den 1914'e hele hele 1919'a gelindiğinde artık Fecr-i Ati'den eser kalmamış, o genç ediplerin tamamına yakını, Millî Edebiyat hareketinin önde gelen isimleri sırasına geçmişlerdir. Ömer Seyfettin de bu gelişmeden son derece memnundur. Nitekim 1919 Şubat'ında yayımlanan bir yazısında, mevcut durumu şöyle değerlendirir:

Millî Edebiyat cereyanından sonra şairler iki kısma ayrıldı:

1. *Acem aruzunu bırakmak istemeyenler*

2. *Millî vezinlerle yazanlar.*

Mazinin hâl içindeki hakkını inkâra kalkmayanlar Acem aruzcularının sebatını tabii görüyorlardı. Divan edebiyatının bu sunî âleti öyle kolaylıkla bırakılmıyordu. Millî vezinler de öyle birdenbire incelemeydi. Çünkü münevverlerin haricindeki tabakanın ağzında yaşıyordu. Münevverlerin bedîî itiyatlarına hemen uyamazdı. Millî vezinleri kullanan münevverler yeni hislerden ziyade eski eserleri taklide çalışıyorlardı. Doktor Rıza Tevfik Bey gibi... Fakat gençlik, ihtiyarların arkasından gitmedi. Koşma, nefes, destan, mani yazmadı. Millî vezinlerle asrî şiirler yazmaya başladı. Acem aruzunda inat edenlerin adedi günden güne azaldı. "Fecr-i Ati" muhitinden yetişen hemen bütün genç şairler bugün millî vezinlerle yazıyorlar. Acem aruzu da "artakalış" hâlinde devam ediyor. Acem aruzcularının da millî vezin taraftarlarının da hareketleri pek tabii!²¹

Bu noktada, yazımızın baş taraflarında Ömer Seyfettin'in ilk "Yeni Lisan" yazısında dile getirdiği Fecr-i Ati umuduna dönmek gerekecektir.

Ömer Seyfettin'in söz konusu makalesi, dil ve edebiyatta kökten değişim – kendi ifadesiyle "ihtilal" yapabilmek – için bazılarını karşısına alıp hedef yaparken bazılarını da kazanmak üzerine kurulu bir taktik yazısıdır. Fecr-i Ati'ye kadarki geçmişin tamamını toptan "öteki"leştirirken Fecr-i Ati gençlerini "...vatanın bütün ümidi yine onlardadır." gibi gönül alıcı, benliği okşayıcı ve teşvik edici kesin yargılarla kendi tarafına çekme gayreti sezilmektedir. Bu taktik, yerinde olmuş, beklenen olumlu etkiyi göstermiştir. 1913'te artık Fecr-i Ati, bir iki istisna dışında tamamen Millî Edebiyat safındadır. Emin Bülent (Serदारoğlu), Celal Sahir Erozan, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Refik Halid (Karray), İzzet Melih (Devrim), Ali Süha Delilbaşı, Faik Âli (Ozansoy), Fazıl Ahmet (Aykaç), Mehmet Behçet (Yazar), Köprülüzade Mehmet Fuat (Köprülü), Müfit Râtîb ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu artık "Yeni Lisan"çıların çizgisindedir. "Yeni Lisan" hareketinde Ali Canip (Yöntem) bu hususta Ömer Seyfettin'den sonraki ikinci isimdir. Mehmet Ali Tevfik (Yükselen) de ta başından itibaren

21 Ömer Seyfettin, "Vezinlerde El-kimya", *Tercüman-ı Hakikat*, S 13641, 15 Şubat 1335 /1919, s. 3.

Genç Kalemler kadrosundadır. Tahsin Nahit de heceyi denemeye başlamıştır. Ahmet Hâşim, nev'î şahsına münhasır olmakla birlikte, 1921'den sonra yazdıklarıyla "Yeni Lisan"çılardan farksızdır. Hiç şüphesiz ki bu sonucun asıl sebebi, devrin siyasi ve toplumsal şartlarıdır. Ama Fecr-i Ati gençlerinin Millî Edebiyat hareketine yönelmesinde Ömer Seyfettin'in bu taktik davranışına da bir pay ayırmak gerekir.

Kaynaklar

- ? [Ömer Seyfettin], *Yeni Lisan*, *Genç Kalemler*, C. II, Sayı: 1, 8 Nisan 1327 [21 Nisan 1911], s. 1-7 [İlk "Yeni Lisan" yazısı].
- "Fecr-i Ati", *Servet-i Fünun -Tevcihat ve Havadis Kısmı*, Sayı: 930, 25 Mart 1909, 147.
- Feridun [Ömer Seyfettin], "Yaşasın Dolap", *Haftalık Serbest İzmir*, Sayı: 8, 24 Teşrinisani 1324 [7 Aralık 1908], s. 3-5; *Serbest İzmir*, Sayı: 11, 4 Kânunuevvel 1324 [17 Aralık 1908], s. 4-6.
- Halit Fahri [Ozansoy], "Aruza Veda", *Yarın*, Sayı: 4, 3 Teşrinisani 1337 [3 Kasım 1921], s. 8.
- Ömer Seyfettin "İskolastik Lisanımızın İflâsı -I", *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, sayı: 4, Nisan 1334 [1918], s. 41-42.
- Ömer Seyfettin, "Ali Canip Bey ve Sanatı", *Nevsal-i Millî*, (haz. T. Z.), Ferat, Âsar-ı Müfide Kütüphanesi, Artin Asaduryan ve Mahdumları Mat., İstanbul 1330 [Mayıs ortası? 1914], s. 299-312 (yıllığın tamamı: 176 s.)
- Ömer Seyfettin, "*Diyorlar ki...*", *Akşam*, sayı: 13, 2 Teşrin-i evvel [Ekim] 1334/1918, s. 3 (yazılış tarihi ve yeri: 1 Teşrin-i evvel 1918, Kalamış).
- Ömer Seyfettin, "Edebî Musahabe - Yalpa Vuranlar", *Tercüman-ı Hakikat*, sayı: 13609, 13 Kânunusani [Ocak] 1335 /1919, s. 3.
- Ömer Seyfettin, "Vezinlerde El-kimya", *Tercüman-ı Hakikat*, sayı: 13641, 15 Şubat 1335 /1919, s. 3.
- Ömer Seyfettin, "Yalpa Vuranlar-2", *Tercüman-ı Hakikat*, sayı: 13610, 14 Kânunusani [Ocak] 1335 / 1919, s. 3.
- Ömer Seyfettin, "Yıkık Han", *Genç Kalemler*, C. III, Sayı: 23, 19 Haziran 1328 [2 Temmuz 1912], s. 269.
- Perviz [Ömer Seyfettin], *Gençlik Kavgası -"Beni Terk Et! Şiirine Dair, -Muhyittin [Mekki Çağpar] Bey'e"*, *Genç Kalemler*, C. 2, sayı: 3, 6 Mayıs 1327 [19 Mayıs 1911], s. 52-55.
- Ruşen Eşref [Ünaydın], *Diyorlar ki*, Kanaat Mat., İstanbul, 1334 (1918), 344 s.